

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

LIVING BEYOND LOSS:
DEATH IN THE FAMILY

Froma Walsh & Monica McGoldrick
(eds.) (2004). New York, London:
Norton, 2nd edition, 443 pp.,
ISBN 0-393-70438-6, £ 17,99

Living beyond loss is een herziene en uitgebreide herdruk van de eerste uitgave uit 1991. Het bestaat uit drie delen. Deel I is algemeen en behandelt de brede invloed die verliezen op families kunnen hebben, tot aan symptomen in verder verwijderde generaties of takken; de invloed van verlies in relatie tot de gezins-levenscyclus; de rol van verlies en dood in beroemde families zoals de Kennedy's en de Freuds; het omgaan met de dood in verschillende culturen; de invloed van *gender* op rouw; de historische en sociologische belasting van Afro-Amerikanen; de invloed van geloof en spiritualiteit.

Deel II gaat over meer specifieke onderwerpen, zoals anticiperende rouw bij langdurige ziekte, bij ambigue situaties zoals vermissing of dementie, bij maatschappelijk niet erkende relaties (waaronder wel homoseksuele relaties, vriendschappen en huisdieren, maar geen buitenechtelijke relaties, die komen in de VS kennelijk weinig voor), bij suicide en bij collectieve rampen zoals de Twin Towers; en beschermende maatregelen voor therapeuten die veel met deze onderwerpen te maken hebben. Enkele hoofdstukken, bijvoorbeeld over hoe gezinnen te helpen (bijvoorbeeld met genogrammen) en het nut van rituelen, zou ik zelf eerder in deel I hebben geplaatst.

Deel III is geheel nieuw en bestaat uit verhalen van gezinstherapeuten over verliezen in hun eigen familie.

In de keuze van onderwerpen en auteurs toont het boek zijn Amerikaanse herkomst en bias; van de 31 auteurs zijn er slechts twee geen Amerikanen (de Britten Byng Hall en Reibstein), terwijl de Europese vakliteratuur toch geenszins voldoet aan de door de auteurs veelgenoemde ontkenning van de dood. In het hoofdstuk over rituelen ontbreekt bijvoorbeeld een verwijzing naar het werk van Van der Hart, terwijl de door hem geredigeerde bundel over therapeutische afscheidsrituelen toch al in 1988 in de VS werd gepubliceerd.

Ik heb er een tijd over gedaan om dit boek te evalueren, en de uitkomst is ambivalent. Enerzijds vind ik het een rijk en inspirerend boek. Boeiend zijn de vele gevalsbeschrijvingen en genogrammen. Hoewel ik me als therapeut en persoon al tientallen jaren met rouw en verlies bezighoud, werk ik meestal tamelijk gedragsmatig en symptoomgericht. Het boek stimuleerde me om het systeem in de sessies weer eens wat vaker te verbreden, vaker genogrammen te maken en weer wat meer intergenerationeel te denken. Tegelijk riep het boek weerstand bij mij op vanwege de grote hoeveelheid *hugging, sharing, healing* en *connectedness*, als een echt Amerikaanse *feel good movie*. Gebrek aan open, intieme communicatie en verbondenheid verklaart alle problemen in het omgaan met lijden en verlies, en het herstel van verbondenheid is altijd werkzaam en altijd haalbaar. Vooral de redacteurs verkondigen een geloof. Een therapeut die geloof uitstraalt, heeft natuurlijk een grote placebowerking. Maar wat doe ik als gewone huis-, tuin- en keukentherapeut wanneer intergenerationele hypothesen niets opleveren of mensen niets meer met elkaar

kunnen of willen? Ik zal het dan waarschijnlijk niet overtuigd genoeg doen.

Jammer genoeg wekt een aantal auteurs de indruk dat willekeurig welk symptoom waar dan ook in een familie een weerspiegeling is van gebrekkig gehanteerd verlies in de bredere familie, en als zodanig aangepakt moet en kan worden. De rol van cognitieve herstructurering (het gegeven dat door de nieuwe, familiegerichtte inkadering van symptomen op respectvolle wijze een alternatief wordt geboden voor impasses in gedrag en interactie) wordt zwaar onderschat. Hier en daar wordt met zoveel woorden gezegd dat een symptoomgerichte aanpak oppervlakkig en niet echt werkzaam is. Dat is een welbekend - en allang achterhaald - argument van de psychoanalyse tegen opkomende andere stromingen zoals de gedragstherapie en relatietherapie. Net als eerder de psychoanalyse maakt de intergenerationele aanpak zich hier immuun voor falsificatie: als de analyse niet lijkt te kloppen, is er sprake van ontkenning bij de familie of de therapeut.

Anderzijds inspireerde het boek me om mijn allergische reactie nader te onderzoeken in termen van mijn eigen familiale erfenis. Dat was een nuttige oefening en pleit voor de waarde van de intergenerationele kijk. Het was goed me weer eens bewust te worden van veel familiale pijn en onvermogen in mijn afstandelijke loszand-familie. Maar tegelijk confronteerde dat me ook weer met de grenzen aan de mogelijkheden bij mijzelf en in mijn eigen familie, en de geringe oplosbaarheid van die pijn, het stilzwijgen en de breuken. Net als bij veel cliënten. Mijn benauwdheid bij al dat elkaar in de armen vallen, bevat ongetwijfeld een element van ordinaire afgunst.

Twee hoofdstukken, en nog wel van de redacteuren, vind ik gênant van kwaliteit. Walsh' artikel over spiritualiteit bestaat grotendeels uit new-agerig gebabbel. Therapeuten moeten aansluiten bij wat cliënten geloven. Ja natuurlijk. Geloof in iets transcendentals helpt, vinden de meeste Amerikanen. Tja - of het helpt niet, of het brengt juist lijden teweeg. *Life is hard and then we die*, er helpt geen lieve-moederen aan. Maar dat is misschien erg Europees gedacht. Het andere hoofdstuk, McGoldricks artikel over *gender* en rouw, geeft weliswaar reële informatie over de verschillen in de omgang met verlies tussen mannen en vrouwen in onze cultuur, maar de strekking is dat mannen het fout doen: ze moeten worden zoals vrouwen. De voortdurend beleden noodzaak om oog te hebben voor verschillen en aan cliënten geen normen voor gezond rouwen op te leggen, stopt kennelijk bij *gender*. Illustratief is McGoldricks aanvechtbare interpretatie (p.110) van een fragment uit de bekende film *Ordinary people*.

Toch is het zeker de moeite waard om te zoeken naar niet zo voor de hand liggende verbanden tussen symptomen en familieachtergrond, en te blijven streven naar het herstel van verbindingen. Een boek dat zo veel herkenning maar ook controversen kan uitlokken, is aan te bevelen voor relatie- en gezinstherapeuten en andere hulpverleners.

Jolante de Tempe

Literatuur

Hart, O. van der (ed.) (1988). *Coping with loss: The therapeutic use of leave-taking rituals*. New York: Irvington.